

РОЗДІЛ III. ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ОСВІТИ

УДК 37.014(477)«1917.327*03/1918.327*04»

Віталій Жмака

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0003-2536-6255

Володимир Турков

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0002-2974-5730

DOI 10.24139/2312-5993/2019.01/202-212

ЗАХОДИ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ У СФЕРІ ОСВІТИ (БЕРЕЗЕНЬ 1917 р. – КВІТЕНЬ 1918 р.)

Узагальнивши напрацювання науковців з даної проблеми, а також залучивши джерела, зокрема збірники документів і матеріалів та фонди Державного архіву Сумської області, авторами зроблена спроба відстежити заходи Української Центральної Ради в сфері освіти в період березня 1917 р. – квітня 1918 р. Зазначено головні здобутки й невдачі на шляху створення нової української школи. Названо ключові заходи з реформування початкової, середньої, професійної, вищої школи, позашкільної освіти та дошкільного виховання. У висновках наголошено, що Центральною Радою, незважаючи на різні труднощі, було прийнято низку важливих рішень і здійснено низку заходів у освітній сфері, які стали фундаментом для подальших реформ у галузі освіти наступними урядами.

Ключові слова: *освіта, Центральна Рада, початкова школа, середня школа, професійна школа, вища школа, позашкільна освіта, дошкільне виховання, «Просвіта».*

Постановка проблеми. Реформування освітньої галузі, яке відбувається в наш час, досить складне й суперечливе. Для недопущення помилок на цьому шляху варто звертатися до історичного минулого, яке вже пам'ятає подібні епізоди в нашій історії. Одним із них є період Національно-демократичної революції 1917–1921 рр. Незважаючи на часту зміну влади в цей час, кожна з них одним із головних завдань вбачала саме реформування системи освіти, відводячи їй особливе місце в процесі державно-культурного будівництва. Центральна Рада першою усвідомила і вдалася до таких дій, хоча шлях перетворення видався досить тернистим. Ураховуючи це, варто вчергове звернутися до даної проблеми, яка не перестає бути актуальною і сьогодні.

Аналіз актуальних досліджень. Подіям Національно-демократичної революції 1917–1921 рр. загалом і освітній політиці українських урядів зокрема, у тому числі й Центральної Ради, неодноразово приділялась увага науковців. Перші публікації належать сучасникам і учасникам тих подій: В. Винниченку, М. Грушевському, Д. Дорошенку, Ю. Меженку, С. Пастернаку,

Я. Ряпо, С. Сірополку та ін., які наживо спостерігали і брали участь у заходах УЦР у галузі освіти.

Новий виток досліджень із даної тематики почався в роки незалежності нашої держави. Різні аспекти освітньої політики УЦР у своїх роботах підіймали Н. Агафонова, Л. Божук, А. Боровик, І. Гуцалюк, О. Зубалій і Д. Рященко, О. Кручек, М. Кукурудзяк і М. Собчинська, В. Купрійчук, Н. Матвієнко, І. Можарівська, В. Онопрієнко, І. Передерій, Н. Сорочан, С. Філоненко та ін., які по-новому, неупереджено намагалися показати здобутки і невдачі Центральної Ради на освітянській ниві.

Незважаючи на чималу кількість праць, присвячених даній проблемі, вона потребує подальших вивчень. Тому узагальнивши наукові здобутки попередніх років, а також залучивши джерела, зокрема збірники документів і матеріалів та фонди ДАСО, ми ще раз звернемося до даного питання.

Мета статті – на основі наукової літератури та джерел відстежити заходи УЦР у сфері освіти в період перебування її при владі.

Методи дослідження. При написанні статті нами використано такі методи дослідження: проблемно-хронологічний, систематизації, аналізу історичних джерел та узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Одними з першочергових завдань української влади було вирішення проблем в освітній сфері. Такі дії диктувалися тим, що загальний освітній рівень українського народу був невисоким. На початку 1917 р. з 35 млн. українців більш як 75 % не вміли читати (Зубалій і Рященко, 1998, с. 15). Зважаючи на такий стан речей, вже з весни 1917 р. спочатку на громадських засадах, а потім і на законодавчих, УЦР намагалася збільшити кількість українських (насамперед україномовних) закладів освіти, починаючи зі створення початкових шкіл, потім гімназій, училищ і закладів вищої освіти. Голова УЦР М. Грушевський так висловлювався про створення української школи: «Всі інші народи, які дійшли до добробуту, освіти, доброго ладу, дійшли тільки завдяки тому, що мали просвіту на своїй рідній мові... І наш нарід не іншою дорогою виб'ється з теперішніх злиднів, як тільки тримаючись свого, розширюючи освіту на рідній мові, а освітою доходить і всякого ладу і права» (Грушевський, 1991, с. 25).

Основні напрями своєї діяльності в галузі освіти УЦР відобразила у відозві до українського народу від 22 березня 1917 р. та в резолюції Українського національного конгресу (квітень 1917 р.). Центральна Рада не оминала фактично жодної освітянської проблеми. Зокрема, розглядалося питання про обов'язкове безкоштовне навчання; українізацію школи і всієї системи освіти; організацію початкової, середньої, вищої і професійної школи; дошкільне виховання й позашкільну освіту; забезпечення шкіл і освітніх установ підручниками, навчальними посібниками; підготовку вчителів і працівників у галузі народної освіти тощо (Зубалій і Рященко, 1998, с. 15; Божук, 2012, с. 99).

До активної роботи з реформування освітньої системи долучилися й свідомі українські вчителі. Так, I Всеукраїнський з'їзд українських учителів і професорів, організований Товариством шкільної освіти (утворене одразу після лютневої революції) 5–6 квітня 1917 р., ухвалив рішення просити УЦР створити Головну шкільну раду, якій мали б підпорядковуватися куратори трьох шкільних округ в Україні, та яка б здійснювала роботу з організації рідної школи і освіти (Пастернак, 1920, с. 18-19).

15 червня 1917 р. був створений Генеральний секретаріат. Генеральним секретарем освіти став І. Стешенко (голова Товариства шкільної освіти), його помічником обрали П. Холодного. У декларації Генерального секретаріату від 27 червня 1917 р. було намічено програму в справі реформування народної освіти. У ній зазначалося, що секретаріат має на меті об'єднати в своїх руках усе керівництво шкільною освітою, зокрема, зайнятися доглядом за проведенням на місцях «українізації» школи, підготовку вчителів для шкіл та допомогу у згуртуванні їх у професійні товариства. Також планувалося провести заходи для того, щоб протягом року видати підручники та шкільні посібники (як українські, так і інші), підготувати кадри лекторів для українських університетів та вищих шкіл. У сфері позашкільної освіти секретаріат мав на меті підтримати культурні товариства. Для здійснення завдань у шкільній царині планувалося створення Всеукраїнської шкільної ради, яка мала б територіальний характер, а спочатку мала користуватися існуючим органом влади – шкільними округами, або громадськими інституціями. Для постійного зв'язку з місцями секретаріат планував обрати спеціальних комісарів з народної освіти (Декларація, 1996).

Дотримуючись цієї лінії, на засіданні II Всеукраїнського учительського з'їзду, який відбувся 10–12 серпня 1917 р. були вироблені загальні принципи єдиної школи. Зокрема, усім дітям шкільного віку повинна була бути забезпечена можливість одержати безкоштовну освіту в загальноосвітній школі, яка мала стати семирічною й виховувати дітей в національному дусі. На першому ступені тривалість навчання мала становити 4 р., на другому – 3 р. У першу чергу забезпечувався перший ступінь навчання. Освіта в УНР проголошувалася безкоштовною, мала демократичний характер. Утворення шкільної сітки і складання фінансового плану для її функціонування доручалося міському і повітовому земському самоврядуванню. Приватним безкоштовним школам надавалося право включитись у шкільну сітку через відповідне місцеве самоврядування (Кручек, 2010, с. 86; Пастернак, 1920, с. 59). Отже, були закладені основи реформування шкільної системи.

Третім Універсалом УЦР (7 листопада 1917 р.) було проголошено Українську Народну Республіку, а отже питання реформування освіти постали ще гостріше. Розроблена урядом УНР освітня система мала яскраво виражений національний характер. У Тезах освітньої політики УНР

підкреслювалося, що школа в Україні має бути національно-демократичною, мова викладання, навчання і виховання – українською, організація національно-демократичної школи – проведена учительством спільно з представниками народу. Вона має бути єдиною для всіх соціальних груп, забезпечувати безперервний перехід від нижчого до найвищого ступеня (Третій Універсал, 1996; Кручек, 2010, с. 85).

Згідно з законом, прийнятим УЦР 5 грудня 1917 р., а згодом і циркуляром Генерального секретаріату освіти, всі просвітні інституції, які існували в Україні, передавалися до відання Секретаріату справ освітніх, з подальшим фінансуванням із бюджету УНР. Таким чином, центральний орган виконавчої влади перебирав на себе питання фінансування закладів освіти (Волков, 2010, с. 11).

15–20 грудня 1917 р. у Києві відбулася нарада земських і міських діячів у справі народної освіти в Україні, яка була організована Міністерством освіти. Після неї Центральна Рада, законом від 28 грудня 1917 р., ліквідувала шкільні округи. На їх місці було створено Комісаріати з представників усіх націй (чотири українці та по одному представнику від росіян, поляків і жидів). Скасовано також дирекції та інспекції народних шкіл, а замість них призначено губернських і повітових комісарів народної освіти та шкільні ради при них (Закон, 1997). На прикладі Путивльського земства можемо визначити склад органів освіти на місцях. До шкільної ради входили: голова Земського зібрання, Земська управа, міський голова, інструктори, п'ять представників від учителів та священник (Путивльська повітова, 1917–1918, арк. 76).

Проте, не всі дії Генерального секретаріату освіти були послідовними та чіткими. На місцях часто не розуміли реформи центру через її нероз'ясненість. У протоколах засідань Путивльського земського зібрання знаходимо підтвердження цьому. Так, очільниця жіночої гімназії Є. Л. Студзинська просить вище керівництво уточнити питання про навчальні округи та кредити; представник реального училища Єрьомін – про мову викладання та про вивчення української мови; інспектор вищого початкового училища Єрмаков – про підпорядкування закладу освіти, адже раніше вищі початкові училища підпорядковувалися дирекції, а потім губернському земству, а також дізнатися про кредити та нові штати, оскільки з 1 липня затверджені нові, але через відсутність кредитів фактично існують старі штати (Путивльська повітова, 1917–1918, арк. 14).

Реформування освітньої галузі, яке здійснив Генеральний секретаріат освіти, продовжило Міністерство народної освіти УНР, яке постало на його місці після проголошення IV Універсалом незалежності України. Всі напрацювання міністерства та уряду УНР, за активної підтримки Всеукраїнської Учительської Спілки, яка відновила свою діяльність (затверджена постановою II Всеукраїнського учительського

з'їзду) з розбудови нової школи, фактично стали концепцією національної освіти, в основі якої лежали демократичність, рівність, доступність, самостійність фінансово-господарської діяльності та ін. (Кручек, 2010, с. 86–87; Божук, 2012, с. 101). Тобто, діяльність закладів освіти була спрямована на забезпечення якісної освіти всіх рівнів – дошкільної, початкової, середньої, професійної, вищої, позашкільної.

Нова школа мала стати демократичною і українізованою. Для цього, на початковому етапі реформи системи освіти, пропонувалося ліквідувати багатоступеневість та створити єдину початкову школу, у якій підростаюче покоління всіх станів суспільства мало б змогу безкоштовно здобувати обов'язкову початкову освіту з наступним її продовженням у середніх, середніх спеціальних та вищих навчальних закладах. Українська мова повинна була вивчатися з першого класу, а російська та інші мови – з третього. Загалом упродовж 1917 р. в Україні було відкрито 215 нових т. зв. вищих початкових шкіл (до революції їх нараховувалося 356). Всі вони існували на приватні або громадські кошти. Крім того, у 1918 р. діяло 38026 нижчих початкових однокласних та 1373 двокласних шкіл (Зубалій і Рященко, 1998, с. 16; Лазарович, 2013).

Одним із основних питань було реформування середньої школи, щодо якої Міністерство освіти виробило проект функцій педагогічних рад. До педагогічних рад мали входити всі вчителі школи, шкільний лікар, один представник від місцевої національної ради освіти та представники батьківського комітету в кількості 1/3 від загальної чисельності членів цієї ради. Педагогічна рада обирала адміністрацію школи та педагогічний персонал, а затверджувала їх губернiальна шкільна рада. При наступному незатвердженні губернiальна шкільна рада могла призначити свого кандидата, надсилаючи тимчасовий проект педагогічним радам. Окрім того, шкільні ради мали свої виконавчі органи – шкільні управи в складі двох членів, з яких на одного покладалися обов'язки секретаря шкільної управи (Управа, 1917–1918, арк. 3³⁸).

Згідно з наказом міністра освіти, не пізніше кінця 1917/18 академічного року повинні були відбутися перевибори директорів і всіх інших осіб, що займали адміністративні посади в середніх школах. Цікавою виглядає і процедура обрання інструкторів шкіл: Учительська спілка подавала кандидатуру на посаду інструктора, а затверджував її на посаді шкільний комітет. У випадку розбіжностей між спілкою та комітетом справу мало вирішити Земське зібрання (Путивльська повітова, 1917-1918, арк. 49³⁸-50).

Загалом на осінь 1917 р. в Україні було відкрито 53 українські середні школи на громадські або приватні кошти. Із них на Київщині – 18, на Полтавщині – 16, на Поділлі – 5 гімназій і 1 реальну школу, на Чернігівщині – 1, по – 2 на Катеринославщині. Крім того, було відкрито гімназії в Харкові, Катеринодарі, с. Дмитрівцях біля Таганрогу і в Ростові-на-Дону (Божук, 2012, с. 101).

Збільшення мережі шкіл потребувало й забезпечення їх кваліфікованими кадрами – учителями. Для цього, навесні 1917 р. в містах почали відкриватися спеціальні курси. На прохання Генерального секретаря освіти І. Стешенка з фронту було демобілізовано близько 13 тис. учителів-українців. До підготовки учителів долучилися українські гімназії, педагогічні інститути, університети, Педагогічна академія, товариства «Просвіти» та ін. У результаті робота по підготовці педагогічних кадрів дала можливість уже в 1917/18 навчальному році розпочати широку українізацію, у якій було задіяно 62 тис. учителів (Зубалій і Рященко, 1998, с. 18).

Важливе місце в системі освіти відводилося професійній школі. Вона складалася з технічних, сільськогосподарських шкіл, учительських семінарій тощо, які мали бути пристосовані для вступу абітурієнтів до закладів вищої освіти після семирічної загальноосвітньої школи (Кручек, 2010, с. 86). У професійній освіті проведено реорганізацію учительських семінарій та інститутів на основі закону Тимчасового уряду від 14 червня 1917 р. Згідно з ним учительські семінарії ставали середніми школами, а інститути – школами вище середніх (приймалися особи із закінченою середньою освітою). Було розроблено план організації мережі професійних шкіл.

Існувала ціла структура органів, які управляли професійною освітою: центральні управління, з'їзди та збори; губернські, обласні, районні та місцеві виконавчі органи, що керували професійною освітою: керівні міські та земські установи, технічні та наукові спільноти, професійні союзи, промислові та кооперативні об'єднання тощо (Шосткинський місцевий, 1917-1918, арк. 30).

Для поширення професійної освіти залучалися різні види джерел отримання коштів: грошові засоби (спеціальні позики на просвіту, податки, доходи та збори); майнові запаси (лісові, земельні, запаси будівельних матеріалів); натуральна шкільна повинність торгово-промислових підприємств (обов'язкове утримання навчальних закладів, надання приміщень фабрик, заводів та інших підприємств для навчальних цілей) тощо (Шосткинський місцевий, 1917-1918, арк. 31). Проте, незважаючи на всі плани й заходи з реформування професійної освіти, більшість завдань у цій сфері так і не вдалося реалізувати.

Важливе значення Центральна Рада надавала реформуванню вищої освіти, яка була представлена гімназіями, інститутами, університетами, науково-дослідними відділеннями Академії наук. Так, у Києві було відкрито Український народний університет у складі трьох факультетів: історико-філологічного, фізико-математичного та правничого; класичний університет з богословським факультетом у Кам'янці; історико-філологічний факультет у Полтаві; також у Києві організований Фребелівський інститут та педагогічні курси. Крім того, у системі вищої освіти почали діяти новостворені народні університети в Миколаєві, Харкові, Одесі, технічний інститут у Києві, низка

українських факультетів і кафедр в існуючих вишах, які водночас охоплювали навчальним процесом понад 5 тис. студентів. У листопаді 1917 р. у Києві починає розгортати діяльність уже згадана Педагогічна академія, головною метою якої була теоретична розробка методів виховання, а також навчання педагогічної майстерності майбутніх учителів (Божук, 2012, с. 101; Купрійчук, 2012, с. 14).

Тобто в період Центральної Ради значно розширилася мережа закладів вищої освіти, заснування яких відбувалося за підтримки центральних органів влади. Підтверджують це і протоколи засідань Малої Ради. Так, на черговому засіданні, яке відбулося 18 серпня 1917 р., Генеральний секретар освіти І. Стешенко, звернувся з проханням надати 25000 крб. на організацію Народного університету. Прохання підтримали одногосно. Також на підставі «Докладної записки Коаліційної ради київського студентства» науковою секцією було прийняте рішення створити комісаріат, до якого входив і представник Генерального секретаря освіти (Матеріали засідань, 1996, с. 262).

Неабияка увага приділялася розвиткові позашкільної освіти, поширенню якої сприяла й українська влада. Ключове місце в цій роботі займали «Просвіти», які відкривалися українським населенням у містах і селах як осередки позашкільної освіти. Діяльність «Просвіт» набула широкого розмаху (понад 2 тис. осередків). Для їх згуртування Генеральний секретаріат освіти 3 жовтня 1917 р. у Києві організував з'їзд представників «Просвіт», на якому було засновано Всеукраїнську спілку «Просвіт». З'їзд спільно з урядовцями накреслив чіткий план позашкільної роботи, здійснювати який мав відділ (згодом департамент) позашкільної освіти, створений в 1917 р. спочатку при Генеральному секретаріаті, а потім при Міністерстві народної освіти. План передбачав широкий спектр заходів як-то створення кількох типів шкіл із різних галузей знань аж до фахової підготовки; функціонування літературних читалень; започаткування центральної книгозбірні; видання каталогів і довідників з практичними порадами для бібліотек, музеїв, народних домів та багато ін. Особлива увага як центральними, так і місцевими органами влади, зверталася на підготовку кваліфікованих кадрів. В одному з протоколів засідань Путивльського земського зібрання зазначено, що інструктор з позашкільної освіти повинен обов'язково закінчити вищий навчальний заклад, тобто мати ґрунтовну освіту. У зв'язку з цим, департамент позашкільної освіти у листопаді 1917 р. організував інструкторські курси, видав «Порадник діячам позашкільної освіти і дошкільного виховання» та прийняв рішення створити в Києві постійний інститут позашкільної освіти при Педагогічній академії (Можарівська, 2010, с. 37-39; Путивльська повітова, 1917-1918, арк. 28).

Генеральний секретаріат (потім Міністерство) освіти приділив велику увагу справі дошкільного виховання. На чолі цієї роботи став департамент

дошкільного виховання, який організовував інструкторські курси, наради, з'їзди тощо. Рішення нарад і з'їздів дали матеріал для вироблення цілої системи дошкільного виховання, яка б дала можливість дітям з раннього дитинства глибоко пізнавати рідне фізичне та соціальне оточення, підготувала б їх до навчання в новій рідній школі. Ця система мала складатися з дитячих садків, ясел, різноманітних захоронків та притулків, а також із систематичних виховних заходів для дітей дошкільного віку, спрямованих на закладання в них любові до свого народу, національної культури й пошани до інших народів. Особливо багато уваги приділялося створенню закладів дошкільного виховання на селі, оскільки там треба було провадити цю роботу, починаючи з нуля (Передерій, 2009, с. 118-119). Отже, підготовка до шкільного життя визначалася урядом як одна з пріоритетних, тому вирішенню питань дошкільного виховання приділялась особлива увага.

Важливою складовою освітніх заходів Центральної Ради була видавнича справа, відкриття бібліотек, книгарень тощо. Так, незважаючи на негаразди, які крилися в бракові паперу, фарб, руйнуванні друкарського спорядження та ін., суспільний попит та підтримка уряду сприяли активному розвитку видавничої діяльності. У 1917 р. налічувалося 78 українських видавництв, у 1918 р. – 98, що мали свою назву і випустили більш ніж дві книжки (Меженко, 1928, с. 5).

Створення широкої мережі закладів освіти вимагало забезпечення їх підручниками та посібниками, тому проводилася цілеспрямована робота по створенню нової книжкової бази. Як зазначає С. Пастернак, уже 1917 р. виходило 63 українські часописи, а різних книг і брошур вийшло 677 назв (за даними журналу «Книгарь»), а відповідно до відомостей Головної книжкової палати – книжок і брошур, що вийшли у світ 1917 р., було більше ніж 1000 назв (Пастернак, 1920, с. 111). Однак, навіть така кількість друкованої продукції повною мірою не задовольняла всіх потреб, що змусило Міністерство освіти на початку 1918 р. виділити додаткові кошти на видавництво для школи підручників і різного шкільного приладдя.

Збільшення видавничої продукції, а також потреба в піднесенні загальноосвітнього й культурного рівня населення потребувала організації мережі бібліотек і книгарень. Відповідальність за це була покладена на бібліотечно-архівний відділ, що був створений при Міністерстві освіти УНР. Крім того, до цієї роботи долучилися й громадські та кооперативні організації, за сприяння яких відкривалися безкоштовні бібліотеки-читальні, відвідувати які могли всі бажаючі. Діяли й бібліотеки та книгарні товариства «Просвіта», по всій країні їх налічувалося близько 5 тис. (Можарівська, 2010, с. 41).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, освітня політика в діяльності Центральної Ради займала одне з пріоритетних місць. З березня 1917 р. по квітень 1918 р. УЦР заклала основи нової, національної школи. Всіма освітніми питаннями на державному рівні

займався Генеральний секретаріат (згодом Міністерство) освіти на чолі з І. Стешенком. Проте, більшою мірою, реорганізація системи освіти лягла на плечі української інтелігенції, переважно свідомого учительства.

Освіта проголошувалася загальнообов'язковою та загальнодоступною, що вимагало чисельного збільшення освітніх установ. Як наслідок, була побудована ціла мережа нових закладів освіти початкової та середньої ланки, змінена структура їх управління та підпорядкування. Розроблено план заходів з реформування професійної освіти. Найбільш послідовною та дієвою була робота у сфері вищої школи. Засновано низку нових вищих навчальних закладів та реформовано вже існуючі. Неабияка увага приділялася популяризації й розвитку позашкільної освіти та дошкільного виховання, у поширенні яких визначальну роль відіграли «Просвіти».

Отже, новою українською владою було прийнято низку важливих рішень і здійснено низку заходів у сфері освіти, проте, через швидку зміну влади та непослідовність багато нововведень залишилися недієвими. Однак, незважаючи на труднощі, УЦР вдалося закласти фундамент для освітніх перетворень, які будуть продовжені новими українськими урядами.

Не дивлячись на чималу кількість публікацій з даної теми, вона не перестає бути актуальною, подаючи нові й нові бачення на шляхи реформування освітньої галузі, а тому, цілком очевидно, науковці продовжуватимуть звертатися до цього питання.

ЛІТЕРАТУРА

- Божук, Л. В. (2012). Освітня політика Центральної Ради у контексті українського державотворення. *Гілея*, 66, 98-104 (Božuk, L. V. (2012). Educational policy of the Central Council in the context of the Ukrainian nation. *Gileâ*, 66, 98-104).
- Волков, С. М. (2010). Мистецька освіта в трансформаційних процесах українського суспільства 20-х рр. XX ст. *Культура України*, 32, 4-17 (Volkov, S. M. (2010). Art education in the transformation processes of the Ukrainian society of the 20-ies. XX century. *Culture of Ukraine*, 32, 4-17).
- Грушевський, М. С. (1991). *Про українську мову і українську школу*. Київ: Веселка (Hrushevskiy, M. S. (1991). *About Ukrainian language and Ukrainian school*. Kyiv: Veselka).
- Декларація Генерального секретаріату. 27 червня 1917 р. (1996). *Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. У 2-х т. Т. 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р.*, (сс. 157–160). Київ: Наукова думка (Declaration of the General Secretariat. on June 27, 1917 (1996). *Ukrainian Central Rada. Documents and materials. 2 t. T.1: 4 March – 9 December 1917*, (pp. 157–160). Kyiv).
- Закон про скасування шкільних округ. 28 грудня 1917 р. (1997). *Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. У 2-х т. Т. 2: 10 грудня 1917 р. – 29 квітня 1918 р.*, (с. 75). Київ: Наукова думка (The law on the abolition of the school district. December 28, 1917 (1997). *Ukrainian Central Rada. Documents and materials. 2 t. T.2: 10 December 1917 – 29 April 1918*, (p. 75). Kyiv).
- Зубалій, О. Д., Рященко, Д. С. (1998). Освітній рух в Україні у добу національно-державного відродження (1917–1920 рр.). *Український історичний журнал*, 3,

- 12-23 (Zubalii, O. D., Riashchenko, D. S. (1998). Educational movement in Ukraine in the national and State revival (1917–1920). *Ukrainian historical journal*, 3, 12-23).
- Кручек, О. А. (2010). З історії становлення освітньої системи в Україні на початку 20-х років ХХ ст. *Гілея*, 35, 85-90 (Kruchek, O. A. (2010). The history of the establishment of the educational system in Ukraine in the early 20-ies of the twentieth century. *Gileâ*, 35, 85-90).
- Купрійчук, В. М. (2012). Реалізація політики українських урядів у сфері культури в період національно-визвольної боротьби 1917–1920 рр. *Державне управління та місцеве самоврядування. Збірник наукових праць*, 2 (13), 12-16 (Kupriichuk, V. M. (2012). Implementation of the policy of the Ukrainian Government in the sphere of culture in the period of national liberation struggle of 1917–1920. *Public administration and local self-government. Collection of scientific papers*, 2 (13), 12-16).
- Лазарович, М. В. (2013). *Історія України*. Київ: Знання (Lazarovych, M. V. (2013). *The History of Ukraine*. Kyiv: Knowledge).
- Матеріали засідань Малої Ради. 10–27 серпня 1917 р. (1996). *Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. У 2-х т. Т. 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р.*, (с. 255–269). Київ: Наукова думка (Materials of the meeting of the small Council. 10–27 September 1917 (1996). *Ukrainian Central Rada. Documents and materials. 2 t. T.1: 4 March – 9 December 1917*, (pp. 255–269). Kyiv).
- Меженко, Ю. (1928). *Українська книжка часів великої революції*. Київ: Київ-Друк (Mezhenko, Yu. (1928). *Ukrainian book of the great revolution*. Kyiv: Kyiv-Printing).
- Можарівська, І. М. (2010). Особливості діяльності позашкільних закладів освіти й виховання на Волині-Житомирщині в контексті революційних подій 1917–1920 років ХХ ст. *Юридична психологія та педагогіка*, 1, 37-48 (Mozharivska, I. M. (2010). Features of extracurricular education institutions and education in Volyn-Zhytomyr region in the context of the revolutionary events of 1917–1920 of XX century. *Legal psychology and pedagogy*, 1, 37-48).
- Пастернак, С. (1920). *Із історії освітнього руху на Україні за часів революції 1917–1919 рр.* Київ: Союз (Pasternak, S. (1920). *The history of the educational movement in the Ukraine during the revolution of 1917–1919*. Kyiv: Union).
- Передерій, І. (2009). *Розбудова національної системи освіти в Україні за доби Центральної Ради: історичний аспект*. Полтава: ПолтНТУ (Perederii, I. (2009). *Development of the national system of education in Ukraine in the day the Central Council: historical aspect*. Poltava: PoltNTU).
- Путивльська повітова земська управа (1917–1918). *Державний архів Сумської області. Ф.Р. 2564. Оп. 1. Спр. 1 (Putivl district authority (1917–1918). State archive of Sumy Region. F.R. 2564. D. 1. C. 1).*
- Третій Універсал Української Центральної Ради. 7 листопада 1917 р. (1996). *Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. У 2-х т. Т. 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р.*, (с. 398-401). Київ: Наукова думка (The Third Universal of the Ukrainian Central Rada. November 7, 1917 (1996). *Ukrainian Central Rada. Documents and materials. 2 t. T.1: 4 March – 9 December 1917*, (pp. 398-401). Kyiv).
- Управа Роменської повітової народної ради (1917–1918). *Державний архів Сумської області. Ф.Р. 5998. Оп. 1. Спр. 1 (Authority of Romny District National Council (1917–1918). State archive of Sumy Region. F.R. 5998. D. 1. C. 1).*
- Шосткинський місцевий виконавчий комітет (1917–1918). *Державний архів Сумської області. Ф.Р.1811. Оп. 1. Спр. 2 (Shostka local executive committee (1917–1918). State archive of Sumy Region. F.R.1811. D.1. C.2).*

РЕЗЮМЕ

Жмака Віталій, Турков Володимир. Мери Української Центральної Ради в сфері освіти (березень 1917 г. – квітень 1918 г.).

Обобщив наработки ученых по этой проблеме, а также используя источники, в частности сборники документов и материалов, фонды Государственного архива Сумской области, авторами сделана попытка проследить деятельность Украинской Центральной Рады в сфере образования в период марта 1917 г. – апреля 1918 г. Указаны главные достижения и неудачи на пути строительства новой украинской школы. Названы ключевые мероприятия по реформированию начальной, средней, профессиональной, высшей школы, внешкольного образования и дошкольного воспитания. В выводах подчеркивается, что Центральной Радой, несмотря на различные трудности, были приняты важные решения и реализован ряд мер в сфере образования, которые стали фундаментом для дальнейших реформ в этой области следующими правительствами.

Ключевые слова: образование, Центральная Рада, начальная школа, средняя школа, профессиональная школа, высшая школа, внешкольное образование, дошкольное воспитание, «Просвіта».

SUMMARY

Zhmaka Vitaliy, Turkov Volodymyr. Measures of Ukrainian Central Council in the field of education (March 1917 – April 1918).

Summing up the work of the scientists on this problem, as well as involving sources, in particular collections of documents and materials of the State Archive of Sumy region, the authors attempted to track the activities of Ukrainian Central Council (UCC) in the field of education in the period from March 1917 to April 1918. It is noted that after coming to power in March 1917, one of the priority tasks of the UCC was to solve problems in the educational sphere, in particular to construct a new Ukrainian school. In this case, the main achievements and failures on this path are highlighted.

Central Council, in practice, did not overcome any educational problems affecting a variety of areas: Ukrainianization of school and the whole system of education; compulsory and free training; organization of primary, secondary, vocational, higher, out-of-school and preschool education, training of teachers and educators, providing schools and education institutions with educational literature and so on.

Measures of the Central Council and other institutions that were aimed at building a new school are characterized. A system of education has been described for each of the levels: preschool, primary, secondary, vocational, higher, and extracurricular.

It was noted that in addition to the authorities, various public organizations, such as All-Ukrainian Teachers' Union, "Prosvita" Society, etc., participated in educational activities, thanks to which cultural and educational work in Ukrainian cities and villages was extended.

The authors conclude that Ukrainian authorities, personalized by Central Council, adopted a number of important decisions and implemented a number of activities in the field of education: a network of new education institutions of the primary and secondary level was created, the structure of their management and subordination changed; the plan of measures for the reform of vocational education was developed; a number of new higher educational establishments were founded and existing ones were reformed; proper attention was paid to development of out-of-school and preschool education, etc. it is noted that due to the rapid change of power and inconsistency of actions, many innovations remain unrealized. However, despite the difficulties, UCC succeeded in laying the foundations for educational transformations by the next Ukrainian government.

Key words: education, Central Council, primary school, secondary school, vocational school, higher school, extracurricular education, preschool education, "Prosvita".